

Het betere boek blijft bestaan

‘Kijk’, zegt Herman van Waarden terwijl hij het boekje openslaat. ‘Zo hoort het. De schutbladen liggen keurig vlak open. Maar bij heel veel moderne boeken gaat het schutblad, en soms zelfs ook de Franse titelpagina, meteen mee open met het omslag. Ik noem dat het zelflezende boek. Dat komt door de manier waarop ze het binnenwerk en de boekband met elkaar verbinden. Dat gebeurde mij niet. Het zit ‘m in de details.’

Het boekje dat als voorbeeld dient, heeft Herman recent zelf gebonden. Want hoewel Boekbinderij Van Waarden vier jaar geleden de deuren sloot, maakt hij nog altijd boeken. Mooie boeken. Nadat Wilco de binderij overnam, deed hij dat daar een jaar in de rol van adviseur. Sindsdien is hij actief als zelfstandig binder. Onder de naam Bindwerk in de Nok – er staat thuis een verguldpers op zolder – stapt Herman in de voetsporen van zijn betovergrootvader Johannes Alexander van Waarden. Die richt, als zoon van een boekbinder, in 1840 zijn Boek- en Bijbelbinderij J.A. van Waarden op. ‘Ik kom zijn naam nog weleens tegen in antiquarische boeken, uit de tijd dat hij op zolder aan een Amsterdamse gracht van start ging. Dat is bijzonder om te zien. Boeken zijn blijvend.’

De opa van Herman, eveneens J.A. genaamd, bouwt het bedrijf uit. ‘Dat was een kunstzinnige figuur. Maar hij had tevens een zakelijk instinct.’ Opa krijgt één zoon, ook J.A.. ‘Mijn vader was geen boekbinder, het had absoluut zijn liefde niet. Hij was, denk ik, misschien een goede advocaat geweest. Of dominee. Maar hij heeft het bedrijf uit plichtsbesef toch voortgezet en dat ook met grote inzet gedaan.’

Het is daarna niet Hermans oudste broer die de binderij overneemt: ‘Ze hadden hem voor de zekerheid de initialen J.A. gegeven. Maar hij is een heel andere kant opgegaan. Mijn broer Theo was degene die wél voor de zaak koos.’ Ook Herman heeft andere plannen: ‘Ik wilde diergeneeskunde gaan studeren.’ Dat wordt geen succes. Op zijn 18e gaat hij, ‘als noodoplossing’, aan de slag in de binderij.

‘Ik had niet de ambitie om boekbinder te worden. Als ik buiten de grafische wereld was opgevoed, was ik ook nooit binder geworden. Misschien was het toch een soort voorzienigheid: Theo heeft de T van Techniek meegekregen. En Herman de H van Handel. Als je ons naast elkaar zet, zou je nooit zeggen dat we broers zijn. We zijn twee heel verschillende types. En juist daarom hebben we het gered.’ Samen vormen ze de vijfde generatie die aan het roer staat bij Boekbinderij Van Waarden.

Nichemarkt

Al snel verzet Herman de bakens. ‘Je had in die tijd twee binderijen die boven iedereen uitstaken. Wöhrmann in Zutphen en Van Bommel in Amsterdam, dat waren de besten in het vak. We praten nu over de jaren zeventig, wij zitten in de binnenstad van Amsterdam. Provo komt op, krakers overal. En er ontstaan nieuwe drukkerijen, zoals de Raddraaier, en Jan de Jong met uitgeverij De Buitenkant. Ik sprak regelmatig met Rob Stolk, dat was een lekker recalcitrante jongen. Hij opende mij meer en meer de ogen voor de nichemarkt van het betere boek. Op dat moment nam ik mij voor: die kant wil ik op. Naar de top,

Wöhrmann en Van Bommel voorbij. Ik wil gewoon geen enkele discussie meer over kwaliteit: wij gaan de droom van de klant vertalen naar de werkelijkheid.'

Hij legt de lat hoog. 'Ik wilde banden kunnen maken met heel dun karton erin, zoals Van Bommel die maakte voor de Russische Bibliotheek van Van Oorschoot. In Nederland is een borddikte van 2 millimeter normaal, maar zij gebruikten bord van 0,5 millimeter. Daardoor leek het een integraalband, terwijl het toch een kneep heeft zodat het boekje keurig openligt. Dát wilde ik ook. En dat lukte, uiteindelijk. Dat was een overwinning.'

Herman geeft zichzelf en de binderij vijf tot tien jaar om uit te groeien tot de topbinderij die hij voor ogen heeft. In 1992 verlaten ze Amsterdam: in Zaandam bouwen ze een nieuw pand, getekend door Theo. 'Opeens werden we serieus genomen. In het vakblad *Graficus* verscheen zelfs een artikel waarin stond dat die gebroeders Van Waarden 'jongens met visie' waren, omdat we gekozen hadden voor de niche van de harde band in een tijd dat softcovers in opmars waren. In werkelijkheid was het een noodzakelijke keuze: we hadden onze handen vol aan de orders die we binnenhaalden.'

Tranen in mijn ogen

Twee jaar later, op 8 april 1994, brandt het pand volledig af. De broers laten zich niet uit het veld slaan: Theo gaat op zoek naar vervangende machines, Herman vindt een tijdelijk onderkomen. In juli van hetzelfde jaar is het pand herbouwd en draaien de machines alweer. 'Uit die periode dateert een van de mooiste boekjes die we ooit hebben gemaakt.' Hij houdt het omhoog: *Orlando Furioso*, in een bibliotheek uitgave van Stichting de Roos, gedrukt door Bram de Does op geveergeerd papier met schepranden. Slechts 17,5 bij 9,5 centimeter groot, en 96 pagina's dik. 'Hier heb ik met tranen in mijn ogen naar zitten kijken toen het klaar was. Dat we onder zulke omstandigheden zo'n schoon boekje konden maken. Zo'n kleinood, dat maakt het leven waard om geleefd te worden. Dat was een kantelpunt in mijn carrière.'

Het bedrijf had binnen de kortste keren twee of drie keer zo groot kunnen worden: 'We konden zeker 30 procent van het aangeboden werk niet maken.' Toch kiest Herman ervoor niet te groeien en zich op kwaliteit te blijven richten. 'In cijfers zijn we gigantisch gegroeid, maar wel binnen dezelfde kleine club. Het is altijd ambachtelijk gebleven, of beter gezegd: industrieel-ambachtelijk, want we produceerden natuurlijk wel degelijk machinaal.'

Blok graniet

Boekbinderij Van Waarden begint naam te maken en weet zich een unieke positie te veroveren. 'Niet te betalen, maar best een goede binder', vat Herman die reputatie relativerend samen. 'Dat ik steeds trouw blijf aan mezelf, zullen klanten me niet altijd in dank hebben afgenomen. Ik denk dat sommigen mij een arrogante kwast vinden. Of zoals een klant ooit zei: "Je hebt de flexibiliteit van een blok graniet. Maar toch mag ik je wel."'

Het levert de binderij unieke opdrachten op. Herman pakt het beroemde boek van Sheila Hicks erbij: ‘Natuurlijk het mooiste boek ter wereld, terwijl het er eigenlijk heel simpel uitziet. Maar hoe krijg je in godsnaam een snee die op deze manier geruwd is?’ Dat blijft overigens, voegt hij er direct aan toe, het geheim van Irma Boom, de boekontwerpster met wie Van Waarden vaker samenwerkte. Hij laat nog een voorbeeld zien van een Boom-project: een facsimile-uitgave van een getijdenboekje. ‘Gebonden in geitensuède, met een zelfgemaakt zijden kapitaalbandje. Met gouddruk, en alle toeters en bellen. Oplage 1.500. Echt een prestigeobject, dat over de hele wereld is gegaan. Fantastisch om te maken.’

Topsport

‘Ik zeg vaak: boeken maken is niet moeilijk, maar mooie boeken wél. Zeker om dat seriematig te doen, dat is topsport. Het is een heel complex proces – ik vergelijk het weleens met een veld vol mijnen die op de meest onverwachte plekken kunnen afgaan.’ Daarom wil Herman graag direct contact met de ontwerper: ‘Mijn punt is: de drukker vertaalt het verhaal van de opdrachtgever naar mij toe. Maar ik wil het eigenlijk rechtstreeks horen. Dat maakte mij bij drukkers niet altijd erg geliefd.’

In 1970 kreeg Herman van zijn vader te horen: ‘Het zal jouw tijd nog wel net duren.’ Hij voorziet dat de wereld verandert – en krijgt gelijk: in 2021 gaat Boekbinderij Van Waarden dicht. Een overname door de dochter van Herman, die na een omweg toch ook voor het bindersvak kiest, blijkt onhaalbaar in de huidige markt. Drukkerijen van naam en faam verdwijnen, binderijen volgen. ‘Natuurlijk is dat jammer, maar ik kijk daar wel met realiteitszin naar’, zegt Herman. ‘Het is wat het is. De overall oprukkende grootschaligheid eist zijn tol. Het kapitalisme is gebaseerd op groei.’

‘Kan niet’ bestaat niet

Toch gelooft hij dat de niche van het betere boek zeker blijft bestaan. Hij pakt er een lijvig kunstboek bij, over de Collection Belgacom Art. ‘Dit is doorspekt met pagina’s die niet het formaat van het boek hebben. En ze zweven: ze zitten niet gelijk aan de kop of staart, want ze moeten in het midden zitten, het hele boek door. Oplage is vijfduizend, dus ik had weinig animo om dit semi-handmatig te doen.’ Uiteindelijk is het volledig machinaal gedaan: ‘Hoe? Als je samen met een drukker elkaars taal spreekt, dan kom je tot dit soort resultaten. Dan is het: “Kan niet” bestaat niet.’

Dat hij dit jaar De Kapitaal krijgt toegekend, ziet Herman vooral als langverdiende waardering voor het vak van boekbinder. ‘De persoonsverheerlijking die nu een beetje spreekt uit deze prijs, die is mij eigenlijk volledig vreemd.’ Hij grijpt het moment dan ook graag aan om meer aandacht voor het bindwerk te vragen – ook bij De Best Verzorgde Boeken: ‘Er zitten nooit binders in de jury. Terwijl: niet alleen het ontwerp moet kloppen, ook de technische uitvoering moet deugen. Ik zie te vaak producties die ik een zwak zeventje zou geven. Dat is voldoende, maar het kan beter.’

Het gaat om de details, legt Herman uit. ‘Het is als luisteren naar een platenspeler. Je hebt een pick-up voor tachtig euro en daar komt muziek uit. Of je hebt een pick-up voor achtduizend euro, en daar komt

iets betere muziek uit. Dat kleine verschil kost misschien een godsvermogen. Het zit 'm in de details om er lol van te hebben. En dát is wat mij motiveert, nog steeds.'

Ed Boogaard, 2025